

Kritické poznámky k referátu o hrách sl. Pospíšilovy

Článek můj z posledních Rozhledů o pohostinských hrách sl. Pospíšilovy¹ vzbudil odpor a nepochopení, jemuž dal výraz v první řadě Čas z 15. června a po něm Niva. Otázkou tou zabývá se také poslední Naše doba — ale ze stanoviska zásadně různého od stanoviska Času. Proberu zde námitky a výtky, které mně a mému nazírání byly čí-
něny, bod za bodem.

1. Základní vadný předpoklad mého článku je podle „Času“ i „Nivy“ ten, že nesprávně prý pokládám sl. Pospíšilovu za *typ* hereček, odcházejících do ciziny. Já napsal totiž (str. 483)²: „*Příklad je typický*, řekne nám druhá strana. Slečna Pospíšilova v *krajní a vypjaté linii* právě ten proces znázorňuje. Slečna P. stojí v první řadě, je osobou prvního plánu. Proto bude mít trest *exemplární, příkladný* účinek.“ Na to Čas: „Případ slečny P. *není typický* a také nikdo nikde takový nesmysl netvrdil.“

Odpovídám Času: tvrzení takové není nesmyslné a bylo učiněno, bylo zásadním, ústředním ponětím odporu, jež zvedl proti slečně p. Kuffner v „Národních Listech“. Čtěte, prosím, třeba jen první referát jeho o hrách sl. P. z 20. dubna: p. Kuffner klade tu podle sebe názory a důvody obou sporných stran. „A kde že zůstává spravedlnost (píše doslova), když jiní se také provinili a přece se procházejí mezi námi a kotouče kadidla dýchají?“ (Námitka strany pro P.) A důvod odpůrců: „Pravda, *není to srovnalé*. Leč taková je všecka světská

1 - [Viz zde na str. 176 a n.]

2 - [Viz zde na str. 177.]

spravedlnost, *nedokonalá*. Devět a devadesáte vinníků proklouzne bez trestu a teprve stého stihne osud. Snad byl nápadnější, snad se odvážil více a snad případ svůj učinil křiklavějším.“ A v dalším i předchozím hájí trest pro *kázeň* národní, pro společnost, která by *příkladem* sl. Pospíšilovy mohla býti rozrušována.

Vidí tedy „Čas“, že tvrzeno tak bylo, a to zcela jasně a logicky. P. Kuffner má totéž stanovisko ještě ve feuilletonu z 5. května. Zase rozprava dvou straníků, A *pro* a B *contra* slečna P. A: „Mám mluvíti upřímně? Jsem přesvědčen, že slečna je tak dobrá vlastenka jako kterákoli z našich žen veřejné pocty požívajících atd.“ A B nakonec: „... Věřím vám a jsem o upřímnosti vašeho stanoviska přesvědčen. *Ale v našem případě pohřtchu málo záleží, o čem my dva spolu a ještě sto jiných stejně smýšlejících přátel jsme přesvědčeni. Ale na tom zato velice záleží, kterak těch tisíc a tisíc účastníků na věc se dívá, kteří dnes o věci mají zájem.*“

Jak viděti, hájeno tu všude stanovisko, že slečna P. má býti trestána *ne za sebe, ne pro sebe, ale vzhledem k hromadě a z názoru hromady, pro její užitek a pro její výchovu*: jednak proto, aby jiní jednotlivci nebyli sváděni příkladem jejím k odboji a odpadnutí, jednak aby byl živěn cit odporu a trestu, který ke slečně pocítila hromada, poněvadž cit ten je prý prospěšný v naší situaci národní a musíme ho tužit a silit u hromad.

To byl tedy názor odsuzující sl. P. — názor to, jak každý vidí, trestu *typického, hromadného, příkladného* v nejmistší krystalisaci.

P. Herbenovi v „Času“ a p. Roháčkovi v „Nivě“, kteří to popírají, je patrně pojem *typu* nejasný. Vysvětlíme si jej tedy. Kdo je *typ*? Zajisté *jedinec, který v nejkrajnějším, nejvyvinutějším, nedokonalejším* způsobu soustřeďuje na sobě znaky, jež vyskytují se nedokonaleji, setřeněji u jiných jedinců téhož rodu. Řeknu-li, že sl. Pospíšilova je *typ* hereček našich odcházejících do ciziny, neznamená to, že všechny herečky chovají se doslova totožně jako sl. Pospíšilova. Ne, ona *zašla dále* než ony, a *právě proto* je *typem* v tomto směru. Řekl jsem to zcela jasně hned po prvé: „Sl. P.“, napsal jsem, „*v krajní a vypjaté linii* proces ten znázorňuje“. Stejně p. Kuffner píše: „snad byl nápadnější, snad

se odvážil více a snad případ svůj učinil křiklavějším“. Já také nepsal o typičnosti případu slečny P., nýbrž příkladu. To není byzantinismus pouhého slova. Typem, rozumím-li jím průměr a normál (jak, nepřesně myslíce, činí pp. Herben a Roháček), není nikdo, tím se teprve stane v budoucnosti někdo. Zašel-li někdo dále než druzí, je zatím jen jedincem; ale brzy příkladem jeho povzbuzení, dostihnou ho jiní jedinci a on pak je již normou, pravidlem. Nikdo není typem, každý stane se teprve typem. A aby se nestala sl. P. typem, t. j. normálem, aby nepůsobila příkladně — tomu zabránit měl trest — tedy trest příkladný, typický, hromadný.

2. Jak je viděti, byla tedy skutečně slečna Pospíšilova s jedné strany nazírána jako typ a trestána jako typ (t. j. proto, aby se jí nestala), tedy příkladně, a to zcela logicky a důsledně přes nesoudnost p. Herbenovu, který mluví o nesmyslnosti takového počínání. Počínání to skutečně není nesmyslné (ale ovšem je nespravedlivé a nesprávné) a p. Herben vskutku na něm i stojí. Já proto plným právem citoval Macaulaye proti trestům příkladným a typickým. Hlediště moje je totiž *individualismus*, který nedovoluje, aby jedinec byl trestán pro hromadu, aby jí sloužil za demonstrační preparát. Jedince může společnost stíhat a trestat jen tehdy, když ohrožuje *jiného jedince*, jiného (kteréhokoli) *konkretního* jedince. Já totiž věřím, že sl. Pospíšilova nepoškodila národ a že *ho vůbec nemůže žádný jedinec poškodit*. Národ je soubor jedinců a jen jedinci mezi sebou se mohou poškozovati. Ten, kdo poškozuje jiné jedince, mne, tebe, B, C, D . . . atd., poškozuje národ. Ale jen tím, že škodí určitým jedincům, jako složkám národa. A ovšem nejvíce poškozují se národ, když jedinci hubí a poškozují samy sebe, když nevyrostou a nevykvetou, ale povadnou a nepřinesou užitek, jež by jinak přinést mohli. O národu mám *vyšší, dokonalejší a čistší představu* než moji pp. odpůrcové, kteří asi pokládají mé stanovisko za nenárodní. — Řeknou: ale slečna hrála na Schulverein. Na to odpovídám: myslíte, že by tehdy při oné slavnosti Schulverein nepřišel ke svým penězům bez sl. P.? Nehrála by ona, hrála by jiná. A nepřicházejí podpory Schulverein z Německa, z toho Německa, kde hrají jiné dokonalejší naše herečky? Nepodpo-

rujeme my všichni Schulverein svým hospodářským úpadkem, tím, že postupujeme půdu Němcům skoro bez boje?

3. Není naprosto pravda, jak píše „Čas“, že individualistní moji teorii dá se ospravedlniti všecko na světě! My hájíme sice jedince, který se vzepře hromadě a bojuje proti ní, protože toto napětí síly a vůle je podstatně mravné — ale právo to dáváme mu jen v *nejkrajnějších případech sebezachování*. Soudíme, že *tam, kde jedinec ve své existenci je ohrožován, je vada v hromadě, že ona je nezdravá a že jedinec odpořem svým je pramenem kritiky, ohledávání, šetření vady a chyby, a tak původem nápravy a zvýšeného života v hromadě*.

Každý jedinec chce se projevit a tím více chce se projevit, čím lepší je. Herec (proti jiným kastám, jak hned doložím) má projev svůj velmi obmezen a ztenčen, může se projevit jen na jevišti. A je-li mu projev ten zamezován, je ohrožován ve své existenci. V případě sl. Pospíšilovy, kde není druhého jeviště českého, nastává pak konflikt mezi národností, češtvím a lidským individualismem. A zde poslední jako užší a konkrétnější zvítězí nad širším a abstraktnějším. V případě tom platí nám: *absolvo. Ale neplatilo by, kdyby bylo druhého českého jeviště a slečna je pomínula a přešla rovně do ciziny*.

Individualismus v takovém případě je nám mravný, poněvadž předpokládá *zápas, boj, sílu a vůli*, poněvadž je bojovným a tvrdým vypětím se, plným odříkání a námahy. Slečnu Pospíšilovu, která vyšla z naší hromady a přešla do jiné, stálo to *mnoho práce, mnoho boje, mnoho energie* a pro ně je nám *mravnější* než kdyby se byla poddala, zůstala doma a v resignující a zároveň pohodlné a lenivé pokoře žila jako soukromnice.

My tedy, jak patrně, nehájíme slečnu se stanoviska Nietzscheho, jeho „nadčlověka“, jak bylo nám připisováno, tuším, v Zlaté Praze. To znamená, neznati Nietzscheho. U něho *každý* odpor jedince proti hromadě je správný a ospravedlněný, poněvadž ústředním ponětím jeho je *vůle k moci*, poněvadž celá jeho filosofie je v podstatě estetická apologie pudů a sil, *každého* rozkypění a rozšíření života. Stanovisko naše bylo *daleko užší a příkřejší*. Je to *klasický individualismus* Johna Stuarta Milla, z něhož ospravedlňujeme slečnu, ten individualismus,

který dovoluje nejen volnost mínění a řeči, ale i *volnost jednání*, pokud tím volnost jiných členů hromady není rušena a omezoována, téhož Milla, z něhož překládal v I. ročníku na obranu „Čas“ 2. kap. essaye „O svobodě“, jehož překlad vydalo pokrokové studentstvo a který byl základním principem v rozvoji pokrokové strany, jak nám jasně ukazují první tři ročníky „Časopisu českého studentstva“. A tento Mill vidí hlavní nebezpečí doby v pasivním přizpůsobování se hromadnosti a pokládá *dnes* každý odpor, i z pouhého rozmaru podniknutý, za cenný a úctyhodný. „V těchto okolnostech nutno, aby výmínečná individua byla povzbuzována k činnosti různíci se od činnosti obyčejné, místo aby byla zastrášována... V tomto věku pouhý příklad nepodřízení se, pouhé odepření skloniti koleno před zvykem jest již samo v sobě zásluhou. Právě že tyranství mínění jest takové, že činí výstřednost chybou, jest žádoucí, aby hojně lidí bylo výstředních, aby se tak porazilo tyranství. Výstřednost vždy byla hojná, kdykoliv a kdekoliv síla charakteru byla hojná: a množství výstřednosti ve společnosti obyčejně bylo úměrno ku množství geniálnosti, duševní síly a mravní odvahy ve společnosti. Že nyní jen tak málo lidí odvažuje se býti výstředními, vyznačuje směr, v němž je hlavní nebezpečí doby.“¹

4. Jiná výtka „Času“: upravuju prý si fakta, poněvadž „nejdůležitější věc, že totiž hrála sl. P. na Schulverein, zamlčuju.“ Nuže, opravdu přešel jsem tento fakt, a to ze dvou důvodů: předně není mi „nejdůležitější věcí“ jako „Času“ a po druhé není správný. — Že slečna hrála na Schulverein, je mi *důsledkem* celého jejího rozhodnutí. Slečna, která se odvrátila od nás, prováděla odpor svůj do krajnosti, s vehemencí a brutálností, které jistě nezasluhují apologie, ale které nejsou také středem sporu. Jsou pouhým důsledkem temperamentového podráždění plynoucího z útisku — podráždění jistě neethického, ale psychologicky pochopitelného. Pan Herben uvádí za vzor šlechtynost pí Bittnerové, která vypuzena odtud nemstí se nijak, ale i v cizině cítí česky. Příklad ten je jistě světlý, a jak uznávám, hoden všeho

1 - „O Svobodě“ (Vzděl. bibliotéky sv. 5), str. 104.

uznání. Kladu pí Bittnerovou i jako herečku vysoko, uznávám plně její jemné, ostře individuální výkony v ruských hrách, v Noře i jinde, a vím, že jí bylo ukřivděno jako málokomu — přesto však nemohu připustit paralelu mezi ní a sl. Pospíšilovou z *psychologických důvodů*. Pí Bittnerová vypuzena byla totiž odtud tuším v 37. roce, sl. Pospíšilova v 23. Každý poznává, že odpor umělkyně, jež je podrážděna v prvním svém rozběhu, bude jinak rozhořčený a urputný než umělkyně, která již vrcholu své dráhy dostoupila (nehledě ani k různosti temperamentů). Po druhé: fakt sám nepojímá se takovým, jakým vskutku jest. Hráti k nějakému dobročinnému, veřejnému, národnímu účelu je herečce prostě *etiketní povinností*, které nelze tak snadno odřici. Herec právě je bytost nad jiné společenská, která sloužívá za exotickou dekoraci každému shromáždění. Stává se často, že herec neví ani, ve prospěch kterého spolku vystupuje. Odvezou jej výboři, on oddeklamuje a jede zase domů. *A tento případ byl alespoň u sl. Pospíšilovy, jak po našich informacích se zaručila v družstvu, když jí případ ten vytýkán. Tvrdila slečna naprosto rozhodně, že neví o faktu tom, že vědomě na Schulverein nehrála. Není to nepravděpodobné, a proto, pokud nebude dokázán opak, musíme slečně věřit. K tomu připojuju i jiné faktum, které omlouvá slečnu znamenitě a nasvědčuje, že to byly asi opravdu vniterné motivy a citové krise, které ji vedly do vlasti: každý rok skoro podáván byl v družstvu Nár. divadla návrh, aby slečna byla povolána zpět; návrh ten podával vždycky některý člen, ale vždy z podnětu slečnina.*

„Čas“ popírá také mé tvrzení, že příčinou dnešního rozrušení a celé té bolavé otázky je *soukromý* spor slečnin s p. ředitelem. Po mých informacích, opakuju, je tomu tak a také všeobecně se tak věří. Nebyly to žádné otázky principiální, byl to konflikt osobní. Popírat tu prostě nestačí. Zde musí Čas *vypracet a dokazovat*.

5. Nalezl prý jsem pro herce zvláštní psychologii a zvláštní etiku, která prý je vyjímá ze všech občanských i lidských povinností; po mém prý bychom nemohli žádat od herece, aby platil dluhy, plnil sliby právní i mravní atd.

Tyto komické a nesmyslné důsledky dobývá pracně a nesprávně

p. Herben z mého názoru. Ohražuju se zde rozhodně proti jeho pochybené interpretaci.

Je pravda, že nalezám *zvláštní psychologii* pro herce jako pro každou třídu lidí a nejen to, i *pro každého člověka zvlášť*. Nesčíslněkrát bylo již v listech moderny opakováno, že *není žádných abstraktních lidí, že jen tak, konkrétností můžeme býti spravedliví k životu*. A na jednu přichází p. Herben se svým anathema. Jistě, velmi žertovný a důsledný pán.

Opakuju, že herec má ve společnosti *zvláštní, jiné* místo než jiný třídník a že proto pro něho jinak se formuje otázka národní.

Kdo myslí a analyzuje, vidí to jasně.

Každý jedinec chce se projevit, a čím lepší jedinec, tím více a úsilněji. Ale *podmínky projevu* jsou jiné pro každou třídu lidí a *nejtěžší* pro herce. Uvažte jen, jak snadno se dovede projevit literát, malíř, sochař, vědec, novinář. Stačí k tomu talent a papír nebo plátno nebo hlína. Ale herec projevuje se *jen na jevišti*. Literát nebo jiný umělec může žít zavřen ve svém pokojíku, tvořit cenná díla a klást je do skladiště: je-li v nich něco, neztratí se, žijí; i když on zemře; naleznou je lidé, ocení je. Ale herec? Chvilu, které neuchvátí na jevišti, je pro věky ztracena. Literát, vědec, umělec nepotřebuje společnosti, nepotřebuje veřejnosti, styku s hromadou; herec naopak nežije bez hromady, ona je jeho vzduchem, ji dýchá. Odtud ta nervosní upachtěnost, ta hltavá lačnost, hráti a hráti. Odtud intriky, boje na nůž, které se vedou mezi herci o úlohy. A odtud ten fakt, že herec *nemůže sláti charakterově* v stejné úrovni s člověkem klidným, kontemplativním, který má *daleko širší kruh svého projevu* než herec. Jsou i jiné momenty v psychologii herce, které nepůsobí příznivě na vývoj charakteru (stálý a bezprostředný styk s obecnstvem, snaha, dobýti si jeho přízně, honba popularity, okamžitost a bezprostřednost úspěchu v nejprimitivnější formě, čirě smyslné, totiž v holém, němém absolutním potlesku a j.), ale přední je, že zápas o projev je tu ztížen do bezohledné urputnosti. Je to lačný boj o život, který trvá minutu a hasne po minutě — tím krutější, že ten život herecký je tak krátký a prchavý. To neznamená sice, že herce osvobodíme od všech závazků společen-

ských a lidských, ale že *pochopíme, jak tyto povinnosti jistě podlehnou tam, kde srazí se nepřátelsky se zápasem o projev jeho života*. Herec, aby mohl hrát — rozumím herce, který je jím celým svým životním podkladem — dovede lámat dosti snadno a bez dlouhého boje jiné závazky a povinnosti. Zcela přirozeně: bojuje o sebe, o svoje bytí. V tom směru jej chápeme a omlouváme. *Ale ne tam, kde neběží o tento projev na jevišti, o toto bytí, o tuto otázku sebezachování a sebeprojevení* — tedy mimo jeviště, v životě klidném a nezápasném jako občana a člověka. *Pokud má zabezpečeno projevení sebe na jevišti* — potud je nám člověkem jako každý jiný a spadá pod celý rigor obecnosti. Výjimku připouštíme jen tam, kde je ohrožován v tomto projevu, kde běží o to: *nesmět hrát, nemoci hrát*. Tedy, abychom ustříhli p. Herbenovi jeho nepoctivou komičnost: na herce má jistě právo soudce i veřejné mínění, musí platit dluhy, dostávat jiným povinnostem lidským, občanským a rodinným (ač, jak známo, obyčejně jim nedostává nejvzorněji). Netvoříme z herce privilegovanou *třidu*, nýbrž připouštíme pouze, že *jednotlivý herec*, když octne se v situaci, kde běží mu o *bytí jako herci*, odvrhuje širší a vzdálenější povinnosti — *pro sebezachování*. Netvrdíme, že herec nemůže mít charakteru — my tvrdíme jen, že má charakter *herecký*. Soudíme, že hazardnost a rozmarnost jeho projevu o jeho bytí nemůže býti bez vlivu na jeho utváření psychologické. A v tom jsou s námi zajedno jistě všichni, kdo hlouběji nahlédli do těchto kruhů. Naivní úžas p. Herbenův a jeho velmi mravné a patheticky vypočtené zaklínání se na tom nic nezmění. Je to faktum psychologické. Herec je blízký leckde hazardní rozmarnosti *loteristy a hráče*. A jsou-li tyto zjevy p. Herbenovi mravní a charakterní jako jiné — sit. Já se s ním o to přít nebudu. Konstatuju jen, že starý předsudek proti hercům, který je klade stranou, mimo společnost, je psychologicky podepřen a zdůvodněn (tím ovšem ho ještě nijak nehájím v té formě, v jaké se projevoval).

Já tedy, opakuju, nestvořil *zvláštní kastovní* etiku pro herce, já jen psychologicky vysledoval, že herec má *nejtěžší* podmínky projevu a proto nejslepější boj o něj a že, *běží-li mu o bytí a sebezachování*, není (jako žádný člověk) zjevem ethickým, nýbrž stojí v tom případě *mimo*

ethiku, mimo dobro i zlo, a tak se musí také nazírat. Proto otázka sl. Pospíšilovy není mi otázkou národní a ethickou, je mi otázkou psychologie herecké. Neboť to každému musí býti zřejmo, že fakt projevu a sebezachování individua je podstatným a pojmovým předpokladem života hromady. A že nikdy nemohou v takovém případě platit slova: „odstřelte ho“ — slova, kterým vůbec nerozumíme a nejméně již v ústech „Času“, který si hraje na altruistu, tolstojevce a koketuje s jeho ethikou. Jedinec je kapitál obecnosti, hodnotný majetek národní, ať chce, či nechce. A z kapitálu toho nemůže být nic utraceno a zmařeno a nejméně již dekretem — jiných jedinců.

6. Dále: nepochopil prý jsem vůbec aféru sl. Pospíšilovy — její sociální význam. Zde p. Herben nepoctivě a bezstoudně falšuje. Mně nešlo stejně jako ostatním o *odborný herecký referát*, nýbrž o filosofickou záhadu: jedinec proti hromadnosti, o kus speciálně české psychologie. Já stejně (což p. Herben nepoctivě zamlčuje) odsoudil společenskou naši smetanu, která viděla ve věci jen personální pikantérii, já se obrátil proti přečeňování herců, já však dále ještě obrátil se proti *přečeňování divadla širokými masami*, které vidí v divadle politickou arénu a snižují tak význam politiky. A to všecko, ne že bych měl nižší pojem národa, než p. Herben, nýbrž jen proto, že mám jej *vyšší, čistší, vítěznější*. Poněvadž nevidím a nemohu vidět nikdy užitek hromadnosti v *ničeni* individuí, jich zápasné a silné energie, a poněvadž vím, že za velikými starostmi o obecnost, národnost, mravnost atd. skrývají se často zcela soukromé přičinky. O národ, vlast atd. není se třeba mnoho starat. Ty jsou silnější, než aby byly ohroženy některým jedincem, a nejméně tím, který bojoval o svůj projev.

To, čeho se dopustil však proti mně p. Herben, je manévr přímo jesuitský. Zamlčel a zfalšoval mé nazírání v *podstatě společenské*, vyběhnul na náměstí a zrádčuje mne a pokrokovou stranu, bije se přitom na plechový krunýř svých vlasteneckých a mravných prsou, až to duní po čtyřech sloupcích Času. Hle, jak jsou nemravní ti pokrokováři! Oni také již leží u nohou dámy, která má skvělé úbory, oni také, právě jako ten Hlas národa. Teď vím tedy, co byla má essay. —

Cour dámě, která má skvělé úbory! Ale to je tak bídné, že na to ani neodpovídám.

7. Ano, to je zase česká logika — ta p. Herbenova. Protože stál „Hlas národa“ za slečnou Pospíšilovou, *protože* při její pohostinských hrách zasáhla policie — *proto* již ji máme zatratit jako jedince — to stačí, aby se nemělo o ní již uvažovat a soudit. Velmi mravný názor, skutečně tolstojevský. Ty jsi můj nepřítel, poněvadž — tě pochválil můj nepřítel! Výborná a velmi spravedlivá zásada. My ovšem soudíme jinak: názor p. Herbenův a všech, kdo jej sdílejí, je hanebný, fanatický oportunistus, který nepočítá a nesoudí věci tím, čím jsou *samy o sobě*, ale — dle jich konstelace, dle jich seskupení a náhodného postavení. Nemusím snad přísahat, že i já nesouhlasil se zjevem, které *provázely* vystoupení sl. Pospíšilovy — ale to není mi důvodem, abych nenáviděl jedince, o němž nevím, přičinil-li se o ně, či *přijal-li je prostě* (a je zcela zřejmo, že jedinec ohrožovaný přijímá každou pomoc a podporu). O zjevech těch soudím doslova a právě tak, jak napsal p. T. v kronice Rozhledů č. 7. *Mezi mou úvahou a jeho feuilletonem není žádného rozporu*, četl jsem jeho feuilleton jako rukopis, a ač jsem měl též názor, jaký jsem napsal o čísle později (a ač jej i p. redaktor Rozhledů znal), nenamítal jsem ničeho proti němu. Oba články nijak se nevyklučují, já naopak s článkem p. T. počítal a proto nedotýkal jsem se již obšírněji oněch symptomů společenské naší pathologie.

A další oportunistus (který opakuje i Niva): redakce neměla prý krýti moje názory svou autoritou, redakce Rozhledů jako listu pokrokařského.

To je zase žalostná logika, která bolestně překvapuje u naší Moderny, která tolik napsala se již o vývoji stran a nezávislosti jedinečného soudu ve straně, o nutnosti debat a šetření i v otázkách zásadních. To je zase tak žalostně nemoderní názor až stydno. Nechápe se, že žádný poctivý a propracovaný, logicky vyjasněný a podepřený názor nemůže škodit straně, naopak *vždycky a nutně jí* prospívá, poněvadž vhání novou krev do ní, budí její větší a hlubší životnost! Nechápe se, že strana žije jen prací a otevřenou opravdo-

vostí a myslivostí jedinců, že přestává život tam, kde nastává pokrytecká uniformovanost, šeptavá zamlklost a pasivná poddajnost kterékoli tyranie?

Jaké žalostné soudy, jaké ubohé soudy! Bijeme se pro volnost projevu a — sami jej budeme obmezovat? Jaký nectný oportunismus, jaké šosácké šetření vnějšího dekora, jaká slabá neživotnost a mdloba, která se třese před — logikou a otevřeností. V pokrokové straně nemá však a nemůže mít tato zbabělá uniformovanost a cechovost místa. Pokroková strana zřejmě psala si *vývoj svůj z individua* do svého programu, individualismus ve straně a přes stranu byl jejím principiálním punktem. Tak hned v II. roč. Časop. čes. stud. str. 164.: „Předně buďte vždy kritiky. Každou věc nejdříve uvažte, uvažte vždy důvody pro i kontra znějící a pak po svém soudu, dle svého úsudku, bez ohlížení se na jakékoliv autority a jakékoliv zájmy jednejte.“ V roč. III. str. 111. plaiduje se pro rozvoj strany z nových živlů a nových individuí takto: „Program strany není nic pevného. I ten se bude měnit tím více, čím více strana bude růsti. Noví lidé přinesou do ní nové myšlenky, nové názory, nová přání. Jest v zájmu strany, která nechce zprkeněti, její rozšiřování. Přestává sice býti původní stranou, ale kardinální punkty jejího programu mohou trvati.“

Dále hlasy kárající naprosto nepochopily úkolu Rozhledů jako moderní revue. Rozhledy nejsou zajisté orgánem strany jako katechismus, obsahující axiomata, nýbrž jako zápasné a obrodné pole nové setby a nových žní, jako plíce, které zásobují tělo novým vzduchem, jenž se pak v těle asimiluje dle potřeby jednotlivých orgánů. Revue má za účel sporné otázky formulovati, šetřiti a řešiti — ale nebude vydávati dekry a závazné příkazy. Revue má v první řadě myšlenky ventilovati, problémy klásti a vyjasňovati, a ovšem činnost ta není vázána žádnou konformitou jinou než konformitou poctivosti a rozumových důkazů. V těchto mezích může připouštěti i různé formulace otázek a různé návrhy k jich řešení. Jen touto cestou dosáhne se řešení nejlepšího, poněvadž názor nejlepší, nejlepší a nejpevněji podepřený, přetrvá a přemůže názory a řešení slabší a pochybené. Tohoto úkolu v podstatě moderního vědomy si byly

Rozhledy již od prvých počátků svých, vyložily jej již ve svém I. ročníku a také v praxi skutečně jej prováděly. (Viz různé ankety, na př. o seskupení a zastoupení zájmovém.) Věry tomuto principu popřejou Rozhledy místa i v této otázce různým názorům a soudům, ale ovšem logicky formovaným a rozumovými důvody opřeným.

8. Jiné námitky činěny mému soudu ryze odbornému, tedy hereckému a uměleckému. Přecenil prý jsem slč. Pospíšilovu jako herečku, píše Čas a dokládá se soudem p. Krejčího, píše Niva a dokládá se soudem p. Kuffnera; stejně vyzněla také výtka Naší doby, která nezaujala nijak falešně a nekriticky politické stanovisko p. Herbenovo v Čase. Napsal jsem již v předešlém čísle Rozhledů, jak těžko je se přit o herecké výkony, kde není podloženého pevného textu, kterým by se dalo argumentovat. Já pověděl svůj dojem, výsledek to mých dispozic, znalostí a zkušeností. Jiní pověděl také své. *Nivě* však připomínám, že nevede si poctivě, když konfrontuje můj soud, založený na Frou-Frou, Domově a Messalině, se soudem p. Kuffnerovým — o Blaženě. Vždyť je známo, že p. Kuffner také psal o jmenovaných třech hrách se silným uznáním i umělecké bytosti slč. Pospíšilovy! Pokud se týče kritiky p. Krejčího v Čes. novinách z 1. června, vyznávám, že mne překvapila, poněvadž figuru Magdy pojímám jinak, než p. Krejčí. Nevidím v ní totiž v sobě klidný a urovaný zjev, „jeden z nejvyšších vrcholů lidských Alp“, nýbrž ženu, podléhající instinktivně ovzduší staré, domovské morálky, ženu, která žije v prvé řadě citovým a nervovým životem a ne rozumovou teorií. Tak, jak charakterisoval Magdu p. Krejčí, dá se snad myslit jednu chvíli sám Nietzsche, ale jen jednu chvíli, neboť, jak nám ukazuje leckterá báseň z posledního jeho období, tížila i jeho samota alpských vrcholů, řídký, studený vzduch povýšené samoty. P. Krejčí soudil také, že sl. Pospíš. přecházela zběžně přes nejdůležitější momenty, vyjadřující její zvláštní ethický svět (předem asi tedy, že k vzrůstu třeba je víry), jiným kritikům naopak vyrážela je příliš. To všecko píšu jen proto, abych dokázal, jak dvoječná je to zbraň, dovolávati se cizích soudův autoritativních. Moderní stanovisko je naopak, přijímati každý soud jako vypracovaný typický majetek určité individuality, jako zajíma-

vý odraz emočních uměleckých paprskův od individuálně a typicky broušených zrcadel jednotlivých typických duší. Postavme se na toto všeobjímající, všechápající a vševysvětlující stanovisko a nepřeme se o školácké distinkce v tak jemných a pružných věcech, jako jsou tyto.

Těžká kniha

... hledejme příčiny nezdaru především v sobě (LXII).
 ... neztrácejte se v historickém denním empirismu, ale pohlížeti na svět a život sub specie aeterni (XIV).
 ... pochopit, že doba nová po nás žádá ne méně, ba více než žádaly doby starší a že se těm požadavkům v nesnadné světové konkurenci nijak nelze vyhnouti (XXII).
 My všichni potřebujeme pro život a smrt více než sborník myšlenek spjatých v jedno papírem a obálkou — pro život a smrt člověk potřebuje přesvědčení celé, pevné, nezdolné (37).
 Velká hesla zevšedňují . . . Vlastenectví, jak se hlásá, nedává teď pro život těch pevných pravidel, na kterých bychom žili a umírali (132).
 Naši buditelé chtěli ven z malosti, chtěli nám dát obzor světový (143).
 . . . ale mnohem více překážel i jim šovinism nepráce a nevědomosti vlastního tábora (XXIII).

T. G. Masaryk, *Naše nynější krise*

1

V jádru a opravdu mohutně vzrušila mne nová kniha prof. Masaryka,¹ druhý člen jeho cyklických rozprav, které chtějí sčítovati si položení českého člověka, české duše dnešní ve světovém dějství, které chtějí vyšetřit směr naší cesty, význam našeho bytí, hodnotu naší mravní v proměnné škále světového a duševního rozvoje, na jeho nesmírných rozvířených vlnách. Politická brožura, řekne obecný hlas, a přece docela nepolitická právě po tom obecném mínění o politice. Politická brožura, programová kniha a ona jedná právě a nejvíc o těch posledních věcech člověka, o tom království, které není z tohoto světa! Politická kniha a co v ní všechno je! Filosofie dějin, kritika literární a umělecká, reformní theorie právní a sociologická

1 - „Naše nynější krise. Pád strany staročeské a počátkové směrů nových.“ Napsal T. G. Masaryk. LXIV + 152 in 16°. V Praze. Nákladem „Času“ 1895.